

Maciej Chwarścianek

Współpraca duchownych i świeckich w realizacji funkcji prorockiej Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II

Studia Salvatoriana Polonica 7, 125-140

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. MACIEJ CHWARŚCIANEK SDS

- Współpraca duchownych i świeckich w realizacji funkcji prorockiej Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II

Wstęp

Lud Boży dzięki przynależności do wspólnoty Kościoła posiada udział w potrójnej misji Chrystusa. Przez jej realizację w ramach funkcji prorockiej, kapłańskiej i królewskiej Kościół wypełnia swoje zadania i kontynuuje zbawcze dzieło Chrystusa. Urzeczywistnianie funkcji prorockiej polega na głoszeniu słowem i przykładem własnego życia Chrystusowej Ewangelii. Wypełnianie tego zadania dokonuje się indywidualnie bądź zespołowo w ramach otrzymanego od Boga powołania. Dla wszystkich wiernych podstawowym imperatywem głoszenia słowa Bożego jest powołanie chrzcielne. Może ono zostać ubogacone dodatkowym powołaniem wynikającym z faktu przyjęcia święceń bądź otrzymaniem od Kościoła misji kanonicznej. Potrzeba głoszenia Ewangelii dotyczy wszystkich wymiarów życia człowieka. Dokonuje się we wspólnocie Kościoła i przez wspólnotę; dociera do ludów nieznanających Chrystusa i tych, które wiarę utraciły. Obejmuje życie społeczne, polityczne i gospodarcze człowieka, wpływa na kształt kultury.

I. Współdział duchownych i świeckich w przepowiadaniu słowa Bożego

Współczesny świat, z powodu zachodzących w nim licznych i różnych procesów, wymaga nowego głoszenia Ewangelii. Dotyczy to tych części świata, do których Dobra Nowina nie dotarła jeszcze w wystarczającym stopniu, jak i krajów, które zwykło się nazywać chrześcijańskimi. Dlatego za dzieło głoszenia Ewangelii jest odpowiedzialna nie jakaś wąska grupa apostołska, ale cała wspólnota Ludu Bożego (NMI 40).

W Kościele wszyscy są słuchaczami słowa i wszyscy głoszą słowo Boże. W zależności jednak od pełnionych funkcji, zachodzą różnice w sposobach realizacji udziału w posłudze słowa: inna jest duchownych, a inna osób świeckich. Duchowni, dzięki urzędowemu kapłaństwu, pełnią funkcję głoszenia słowa Bożego na sposób autorytatywny¹. W sensie ścisłym tylko takie głoszenie nazywamy przepowiadaniem.

Zatwierdzona w formie specjalnej przez Jana Pawła II *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, odwołując się do nauczania ostatniego soboru, mówi, że treścią posługi słowa jest kaznodziejstwo, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie². Wierni świeccy nie są jednak wyłączeni z tej formy głoszenia Ewangelii. Jan Paweł II, podobnie jak Sobór Watykański II, wskazał na formację katechetyczną oraz różne formy nauczania świętej nauki, jako dziedziny, które w określonych okolicznościach stają się miejscami apostołskiego zaangażowania świeckich i współpracy z duchownymi³. Podkreśla się, że udział wiernych świeckich w urzędowej posłudze słowa nie jest ich prawem własnym, ale dokonuje się na mocy zlecenia kompetentnej władzy kościelnej⁴.

¹ T. Lewandowski, *Udział laikatu w przepowiadaniu kościelnym. Wokół „Instrukcji o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów”*, „Ateneum Kapłańskie” 91(1999) z. 1, s. 16-17.

² *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, „L'Osservatore Romano” 19(1998) nr 12, art. 12, s. 34-35; por. KO 24.

³ KKK 906; DA 24.

⁴ Por. Jan Paweł II, Przemówienie *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła* (22.04.1994), „L'Osservatore Romano” 15(1994) nr 8, s. 23.

1. Nauczanie katechetyczne

Najbardziej rozpowszechnioną formą głoszenia słowa Bożego, w której świeccy i duchowni współpracują na zasadach określonych przez prawo, jest dzieło katechizacji. Jan Paweł II nazywał je priorytetem w działaniach duszpasterskich i określił jako „kształtowanie i rozwijanie wiary każdego człowieka” (EE 51). Katecheza nie może więc ograniczać się do okresu szkolnego, ale winna towarzyszyć wiernym na wszystkich etapach życia.

Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku nakłada na biskupów obowiązek troski o kierowanie nauczaniem katechetycznym w swoich diecezjach, wydawanie norm, pomocy katechetycznych oraz przygotowanie odpowiedniej kadry⁵. Bezpośrednio odpowiedzialni za organizację katechezy są proboszczowie. *Kodeks prawa kanonicznego* zachęca ich, by korzystali chętnie z pomocy osób świeckich⁶. Udział doświadczonych świeckich umożliwia Kościołowi prowadzenie katechezy permanentnej. Obejmuje ona poszczególne etapy rozwoju człowieka, wprowadza w przeżywanie wiary, wyjaśnia sakramenty i przygotowuje do ich przyjęcia, ukazuje sens życia, kształtuje hierarchię wartości i uczy pokonywania trudności⁷.

Katechizowanie, chociaż formalnie nie jest posługą, to jednak, jak zaznaczał Jan Paweł II, ma jej znamiona, gdyż nie jest głoszeniem własnych opinii, ale samego Chrystusa (CT 71)⁸. Dlatego wymaga przygotowania katechetów oraz uzyskania przez nich misji kanonicznej⁹. Dotyczy to nauczania publicznego oraz w zrzeczeniach uznawanych bądź popieranym przez Kościół. Popiera się więc tworzenie ośrodków formacyjnych, które przygotowywałyby współpracowników w dziele wychowania i katechizacji (CT 71). Katecheta bowiem, zanim podejmie zadania urzędowego głoszenia wiary, najpierw powinien sam w niej wzrastać¹⁰.

⁵ KPK kan. 775 § 1, kan. 780.

⁶ KPK kan. 776.

⁷ Jan Paweł II, *List Jana Pawła II do Kościoła na Węgrzech* (6.04.1980), „L'Osservatore Romano” 1(1980) nr 5, s. 5.

⁸ Jan Paweł II, Przemówienie *Rola Katechizmu Kościoła katolickiego w duszpasterstwie* (29.04.1993), „L'Osservatore Romano” 14(1993) nr 7, s. 32-33.

⁹ KPK kan. 759.

¹⁰ S. Łabendowicz, *Posłannictwo katechetów we wspólnotce Kościoła*, w: *W służbie wartościom*, red. R. Kamiński, Kielce 1999, s. 361.

2. Przepowiadanie słowa Bożego

Wśród form nauczania chrześcijańskiego należy wymienić głoszenie słowa, nazywane kaznodziejstwem¹¹. Kwestia głoszenia słowa Bożego przez osoby świeckie i ich udziału w ministerialnej posłudze kapłanów wywoływała w ostatnich latach szeroką dyskusję, zwłaszcza w krajach niemieckojęzycznych. Było to związane między innymi ze zmianami, jakie nastąpiły w prawodawstwie kościelnym po Soborze Watykańskim II.

Kodeks prawa kanonicznego Jana Pawła II w myśl postanowień ostatniego soboru z jednej strony dał świeckim większą możliwość urzędowego głoszenia słowa Bożego, z drugiej jednak cofnął pozwolenie na głoszenie homilii w czasie Eucharystii, którego Stolica Apostolska udzielała w szczególnych sytuacjach¹². Homilia, z racji swego ontologicznego związku z liturgią, została zarezerwowana wyłącznie dla osób duchownych¹³. Powyższe postanowienia wprowadzane w życie – z pewnymi trudnościami, jeśli chodzi o kraje niemieckojęzyczne¹⁴ – zostały potwierdzone w *Instrukcji o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*.

Wielu teologów, powołując się na argumenty historyczne, teologiczne i duszpasterskie, uważa, że zakaz głoszenia homilii przez świeckich ma charakter jedynie dyscyplinarny. Argument jedności homilii z liturgią jest podważany faktem dopuszczania świeckich do głoszenia słowa Bożego w innych częściach mszy świętej, a przecież cała Eucharystia jest aktem liturgicznym. Dlatego padają głosy, aby ponownie przemyśleć propozycję umożliwienia głoszenia przez świeckich homilii w określonych sytuacjach, gdy wymaga tego dobro wspólnoty¹⁵.

Współpraca osób duchownych i świeckich w urzędowym głoszeniu słowa Bożego ma jednak miejsce. Nowy kodeks umożliwi odpowiednio przygotowanym świeckim, posiadającym misję od swego biskupa do określonego przypadku lub na jakiś czas, głoszenie słowa podczas sprawowania obrzędu

¹¹ H. Simon, *Apostolstwo świeckich jako ewangelizacja*, „Homo Dei” 64(1995) nr 1, s. 86-88.

¹² KPK kan. 766. Zezwolenia na dopuszczanie świeckich do głoszenia homilii udzieliła Kongregacja ds. Duchowieństwa Niemieckiej Konferencji Biskupów w piśmie z dnia 20.11.1973 r. („Archiv für Katholisches Kirchenrecht” 142:1973, s. 480-481).

¹³ KPK kan. 767 § 1.

¹⁴ Zob. J. Bremer, „Zapchajdziury” nie do zastąpienia, „Tygodnik Powszechny” 1998 nr 4, s. 8.

¹⁵ H. Simon, *Apostolstwo świeckich*, s. 87; T. Lewandowski, *Udział laikatu w przepowiadaniu kościelnym*, s. 22; R. Zerfass, *Od perykopy do homilii*, Kraków 1995, s. 210-211.

sakramentu chrztu i małżeństwa, nabożeństwa słowa Bożego lub pogrzebu. Warunkiem udzielenia takiego pozwolenia jest sytuacja konieczności lub użyteczności. Stwarza ją niedobór szafarzy wyświęconych. Kryteria zaistnienia takich sytuacji są określane przez powszechne prawodawstwo Kościoła lub przez konferencje episkopatów¹⁶.

Również w czasie mszy świętej osoby świeckie współpracują z duchownymi, pełniąc posługę lub funkcję lektora¹⁷, prezentując krótkie komentarze wyjaśniające znaczenie liturgii oraz na mszach świętych, związanych z jakąś okazją, składając świadectwa. Okazję taką mogą stanowić obchody dnia chorych, dnia powołań lub inne działania duszpasterskie. Należy jednak pamiętać o zachowaniu takiej formy, która uniemożliwi zatarcie różnicy pomiędzy homilią a komentarzem i świadectwem, w konsekwencji kapłaństwem służebnym a powszechnym¹⁸.

Dopuszczalne jest także stosowanie dialogu podczas homilii. Postanowienie to jest nawiązaniem do wydanego 1 listopada 1973 roku przez Kongregację Kultu Bożego *Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci*, w którym podkreślono znaczenie homilii skierowanej do dzieci¹⁹. Dialog taki nie może oznaczać jednak powierzenia świeckim obowiązku głoszenia słowa Bożego, a jedynie poprzez formę czynić je bardziej zrozumiałym²⁰.

Wobec głosów krytyki dotyczących ograniczenia udziału osób świeckich w urzędowym głoszeniu słowa Bożego trzeba zauważyć, iż Jan Paweł II w swoim nauczaniu nie zatrzymuje się na prawnych regulacjach tych kwestii. Akcent został położony raczej na uświadamianiu, zarówno świeckim, jak i duchownym, odrębności powołań i wynikających z tego różnic w pełnionych funkcjach, urzędach i zadaniach. Celem jest realizacja misji głoszenia Ewangelii, ale nie kosztem zatarcia ontologicznych różnic w powołaniach,

¹⁶ KPK kan. 766; *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich*, art. 2, s. 35.

¹⁷ Posługa lektora została wprowadzona na mocy motu proprio papieża Pawła VI *Ministeria quaedam* z 15.08.1972 r. i znalazła swoje potwierdzenie w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 r. Przy czym posługa ta jest zarezerwowana tylko dla mężczyzn (KPK kan. 230 § 1); funkcję natomiast czasowo mogą pełnić wszyscy świeccy (KPK kan. 230 § 2).

¹⁸ *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich*, art. 3, s. 36.

¹⁹ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego, *Dyrektorium o Mszy Świętej dla dzieci „Pueros baptizatos”* (1.11.1973), AAS 66(1974), s. 44.

²⁰ *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich*, art. 3, s. 36.

lecz poprzez komplementarną współpracę i w oparciu o formę Chrystusowego Kościoła²¹.

3. *Działalność misyjna*

Szczególne miejsce w nauczaniu Jana Pawła II zajmuje problematyka misji *ad gentes*. Przepowiadanie jest tutaj najważniejszym zadaniem Kościoła, a w jego centrum stoi tajemnica Chrystusa (RMi 44). Celem działalności misyjnej jest wzywanie do nawrócenia, udzielanie chrztu świętego, tworzenie wspólnot chrześcijańskich, a następnie prowadzenie ich do całkowitej dojrzałości (RMi 48).

Działalność misyjna Kościoła wymaga ściślejszej współpracy duchownych i świeckich poprzez bezpośrednie zaangażowanie laikatu jako współpracowników ewangelizacji. Jan Paweł II, odnosząc się do nauczania ostatniego soboru, doceniał i wielokrotnie podkreślał szczególną rolę katechistów, a więc katechetów działających na terenach misyjnych. Współpraca z nimi należy do podstawowych elementów ewangelizacji. Kościół opierał swój rozwój na katechistach i zawsze będzie ich potrzebował²².

Katechistami mogą być chrześcijanie świeccy, mężczyźni i kobiety, którzy zostali odpowiednio przygotowani i odznaczają się przykładowym życiem. Ich zadaniem jest głoszenie Ewangelii, organizowanie liturgii oraz koordynowanie akcji charytatywnych²³. Jan Paweł II dostrzegał w nich specjalistów, którzy z powodu zmian zachodzących w Kościele i kulturze są w swoich wspólnotach niezastąpionymi świadkami i głosicielami Ewangelii. Z tej racji obowiązkiem pasterzy jest troszczenie się o powstawanie i rozwój szkół dla katechistów, ich formację intelektualną i duchową oraz zapewnienie im godziwych warunków pracy i życia, łącznie z ubezpieczeniem społecznym (RMi 73; EA 91; por. DM 17).

Obok katechistów bezpośrednią współpracę misyjną z duchownymi podejmują także chrześcijanie świeccy, którzy po odbyciu odpowiedniego przygotowania otrzymują krzyż misyjny i, posłani przez Kościół, udają się na tereny misyjne²⁴. Jan Paweł II określał ich jako wolontariat i ukazywał szerokie

²¹ Jan Paweł II, Przemówienie *Ku wspólnemu budowaniu Kościoła*, s. 23.

²² Tenże, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny *Misyjna postęga laikatu* (7.06.1987), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1998, s. 308, nr 4; RMi 73; CT 66, EA 91; por. DM 17.

²³ KPK kan. 785 § 1.

²⁴ Jan Paweł II, Przemówienie *Gwiazda ewangelizacji* (18.10.1987), „L'Osservatore Romano” 8(1987) nr 11-12, s. 28.

pole działalności, poczynawszy od współpracy na rzecz społecznego rozwoju człowieka, poprzez jego rozwój religijny i moralny²⁵. Zadaniem osób duchownych jest popieranie takiego zaangażowania świeckich i udzielanie im pomocy w celu jego skutecznej realizacji.

Oprócz bezpośredniej – urzędowej współpracy duchownych i świeckich w dziele rozszerzania wiary, istnieją jeszcze inne szerokie pola dla wspólnego zaangażowania. Wśród nich, jako podstawowe formy współpracy, należy wymienić: modlitwę indywidualną i wspólnotową, udzielanie pomocy ekonomicznej oraz działalność w ramach Papieskich Dzieł Misyjnych²⁶. Niesienie pomocy misjonarzom dokonuje się także poprzez ofiarowanie Bogu swoich wyrzeczeń, przyjmowanie z wiarą i przeżywanie w łączności z Chrystusem cierpień. Możliwość takiej współpracy stoi przede wszystkim przed osobami chorymi²⁷.

4. *Wychowanie katolickie*

Działalność naukowa jest kolejną dziedziną współpracy osób duchownych i świeckich w dziele głoszenia słowa Bożego. Na szczególną uwagę zasługuje uprawianie teologii, która w Kościele ma służyć w pierwszej kolejności przekazywaniu wiary i posłudze katechetycznej (FR 99). Należy więc ona do misji Kościoła i wiąże się z funkcją prorocką. Dlatego zadania teologów, określane jako powołanie, mają charakter ewangelizacyjny i służą dobru całej wspólnoty kościelnej²⁸. Swoją działalnością mają się przyczyniać do rozwoju duchowego wiernych oraz pogłębiania wzajemnych więzi we wspólnocie chrześcijańskiej (EE 52). Zdaniem Jana Pawła II, refleksja teologiczna powinna mieć charakter eklezjalny, gdyż odpowiada dynamice wiary i stanowi niezbędny element ewangelizacji²⁹.

²⁵ Tenże, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny *Misyjna posługa laikatu*, s. 308-309, nr 5.

²⁶ Tenże, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny (2000) *Niech nas ożywia troska o przekazywanie innym światła i radości wiary*, „L'Osservatore Romano” 21(2000) nr 9, s. 5-6, nr 7.

²⁷ Tenże, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny *Dzieło Ewangelizacji posłannictwem chrześcijanina* (19.05.1991), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, s. 327, nr 2.

²⁸ Tenże, *Przemówienie do profesorów teologii* (1.11.1983), „L'Osservatore Romano” 4(1983) nr 2, s. 24.

²⁹ Tenże, Homilia *Pracujcie z Kościołem, w Kościele i dla Kościoła* (19.10.2001), „L'Osservatore Romano” 23(2002) nr 2, s. 45-46; por. KK 25.

Uprawianie teologii staje się także szczególną formą współpracy osób świeckich i pasterzy Kościoła, gdy świecki teolog otrzymuje od urzędu nauczycielskiego misję kanoniczną lub mandat nauczania. W ten sposób nabiera ona znaczenia urzędowego i staje się w pewnym sensie częścią działalności Magisterium Kościoła. Teologa i pasterzy łączy wówczas nie tylko związek prawny, ale także składane przez niego wyznanie wiary i przysięga wierności³⁰. Zarówno teologowie, jak i pasterze służą tej samej sprawie, ale na sposób komplementarny. Dlatego powinni prowadzić dialog, który przyniesie owoce całej wspólnoty kościelnej³¹.

II. Współdziałanie duchownych i świeckich w innych formach głoszenia Ewangelii

Kościół został powołany do głoszenia Ewangelii człowiekowi na wszystkich płaszczyznach jego życia i działania. Jednym z wymiarów tego życia jest rzeczywistość doczesna. Przepajanie jej duchem Ewangelii należy do podstawowych zadań każdego chrześcijanina. Szczególną rolę mają tu do odegrania osoby świeckie. Wynika to z ich świeckiego charakteru, który określa ich powołanie, jakim jest szukanie królestwa Bożego, zajmując się sprawami doczesnymi i kierując nimi zgodnie z wolą Bożą (ChL 15; KK 31). Jan Paweł II podkreślił, że działalność ta, będąc typowym posłannictwem osób świeckich, dla duchownych może być jedynie zadaniem dodatkowym lub wyjątkowym³². Współpraca duchownych polega tutaj przede wszystkim na formacji sumień i wychowaniu do godności właściwej osobom angażującym się w sprawy świeckie³³.

Wśród dziedzin należących do porządku doczesnego Jan Paweł II wyliczał między innymi: politykę, życie społeczno-gospodarcze, kulturę, naukę, sztukę, środki społecznego przekazu, stosunki międzynarodowe, a także szeroko

³⁰ Kongregacja ds. Nauki Wiary, *Instrukcja o powołaniu teologa w Kościele „Donum veritatis”*, „L'Osservatore Romano” 11(1990) nr 5, s. 3, nr 6; KPK kan. 833.

³¹ Jan Paweł II, *Przemówienie do profesorów teologii*, s. 24.

³² Tenże, *Przemówienie Kościelny aspekt osobowości świeckich* (15.03.1987), „L'Osservatore Romano” 8(1987) nr 3, s. 18.

³³ Tenże, *Przemówienie Prezbiter wobec społeczności świeckiej* (28.07.1993), w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół*, Kraków–Ząbki 1999, s. 267; tenże, *List Kapłan został wybrany „dla świata”* (12.3.1989), w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979–1997)*, Kraków 1998, s. 181, nr 5.

rozumiane wychowanie, pracę i problem cierpienia³⁴. Wszędzie tam należy ukazywać nowość i moc Ewangelii, demaskując jednocześnie przejawy zła; wprowadzać do rzeczywistości doczesnej nadzieję przyszłej chwały (ChL 14; KK 35).

1. *Promocja godności człowieka*

Cechą charakterystyczną pontyfikatu Jana Pawła II była wielka troska o poszanowanie godności każdej osoby ludzkiej. Uświadamianie jej nienaruszalności papież nazywał centralnym i jednoczącym wiernych zadaniem Kościoła na rzecz ludzkości (ChL 37), a głoszenie nauki w zakresie promocji ludzkiego życia – „Ewangelią życia” (EV 78; por. EN 31). Głoszenie „Ewangelii życia” powinno rozpoczynać się już w pierwszym etapie ewangelizacji i być kontynuowane w następnych: podczas katechezy, homilii i innych działań wychowawczych. Należy przekazywać racje antropologiczne uzasadniające potrzebę szacunku dla ludzkiego życia i wsłuchiwać się w głos Magisterium Kościoła, który Ewangelię przekazuje i wyjaśnia. Zadaniem pasterzy jest czuwanie nad integralnością przekazu, zwłaszcza na uczelniach katolickich (EV 82).

Obrona i promocja ludzkiego życia dokonuje się także w ramach kształcenia i wychowania. Wymaga więc tworzenia odpowiednich struktur, które umożliwią współpracę i skuteczny przekaz prawdy o człowieku. Jan Paweł II podkreślał wagę jednomyślności w przekazywaniu zasad moralnych. Temu celowi ma służyć dobre przygotowanie duszpasterzy oraz współpracowników świeckich w ramach seminariów, instytutów teologicznych oraz sesji poświęconych problematyce ludzkiego życia³⁵. Medycyna i inne dziedziny nauki stanowią konieczną pomoc dla duszpasterstwa w wychowaniu i przygotowaniu do życia w małżeństwie oraz towarzyszeniu w rozwoju rodziny. Specjaliści świeccy wnoszą swój wkład w upowszechnianie naturalnych metod planowania rodziny oraz w wychowanie do właściwego przeżywania uczuciowości i płciowości³⁶. Duchowni z kolei odpowiadają za formację etyczno-duchową lekarzy, pracowników nauki i wychowawców. Pomagają im podejmować wła-

³⁴ Tenże, Homilia *Kościół oczekuje od was wielkich rzeczy* (11.04.1987), „L'Osservatore Romano” 8(1987) nr 6, s. 26; por. EN 70.

³⁵ Tenże, Przemówienie *Aby budować cywilizację życia, prawdy i miłości* (14.02.2000), „L'Osservatore Romano” 21(2000) nr 4, s. 41.

³⁶ Tenże, Przemówienie *Znaczenie naturalnych metod planowania rodziny* (18.11.1994), „L'Osservatore Romano” 16(1995) nr 3, s. 44.

ściwe decyzje w sytuacjach konfliktu sumienia z obowiązującym prawem lub mentalnością³⁷.

2. Aktywność polityczna

Głoszenie Ewangelii pośród rzeczywistości doczesnej nie może pomijać wymiaru, jakim jest działalność polityczna. Zalicza się do niej działalność gospodarczą, społeczną i prawodawczą, która ma na celu pomnażanie wspólnego dobra (ChL 42). Świeccy mają prawo i obowiązek uczestniczenia w polityce, zgodnie z posiadanymi kompetencjami. Czynią to, jak zauważał Jan Paweł II za Soborem Watykańskim II, we własnym imieniu i zgodnie z głosem własnego sumienia (ChL 42; KDK 76). Do nich należy wprowadzanie w struktury życia świeckiego prawdy Ewangelii oraz otwieranie ich na wartości nadprzyrodzone. W ten sposób w zagubionym świecie dają wyraz chrześcijańskiej nadziei³⁸.

Aby nie ustała gorliwość osób świeckich, nie zniechęcały ich niepowodzenia i oskarżenia, a ideałów ewangelicznych nie przesłonił pragmatyzm bądź utylitaryzm, potrzebna jest im znajomość nauki społecznej Kościoła, bliskość wspólnot chrześcijańskich, formacja, modlitwa i wsparcie ze strony pasterzy. Zagwarantują one świeckim poczucie uczestnictwa w życiu i misji Kościoła (ChL 42)³⁹. Wprawdzie Kościół hierarchiczny ze swej strony nie zajmuje się działalnością polityczną, a duchowni nie przyjmują funkcji o charakterze politycznym, głoszą jednak Ewangelię i podejmują współpracę w tym wszystkim, co wiąże się z rozwojem dobra wspólnego⁴⁰.

3. Działalność społeczno-gospodarcza

Życie społeczno-gospodarcze jest kolejnym obszarem wymagającym od duchownych i świeckich podejmowania różnych form współpracy w głoszeniu słowa Bożego. Według nauki społecznej Kościoła, aktywność człowieka zmierzająca do podniesienia poziomu życia jest porządkowana całościowym

³⁷ Tenże, Przemówienie *Medycyna a prawa człowieka* (7.07.2000), „L'Osservatore Romano” 21(2000) nr 9, s. 36.

³⁸ Tenże, Przemówienie *Udział świeckich w urzędzie prorockim Chrystusa* (26.01.1994), w: *Katechezy Ojca Świętego Jana Pawła II. Kościół*, s. 324.

³⁹ Tenże, Przemówienie *Udział chrześcijan w życiu politycznym Europy* (7.11.2004), „L'Osservatore Romano” 25(2004) nr 3, s. 21.

⁴⁰ Tenże, Przemówienie *Prezbiter wobec społeczności świeckiej*, s. 268.

powołaniem człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boga oraz posiadaniem osobowej godności (SRS 29). Zwraca się uwagę, iż działalność ewangelizacyjna Kościoła polega na pobudzaniu do refleksji nad naturą i charakterem rozwoju ludzkości, aby doprowadzić wszystkich do zbawienia. Należy kłaść nacisk na kształtowanie hierarchii wartości, w której „być” musi zawsze poprzedzać „mieć”. Jednocześnie, co podkreślał Jan Paweł II, odwołując się do nauczania ostatniego Soboru i Pawła VI, całe nauczanie powinno ukierunkowywać na niesienie praktycznej pomocy wszystkim potrzebującym (SRS 31).

Kluczowym elementem życia społeczno-gospodarczego jest według Jana Pawła II problematyka pracy i wiążące się z nią prawo własności, potrzeba gospodarności, zapobieganie ubóstwu i jego zwalczanie oraz kwestia ekologiczna. Praca jako problem człowieka jest częścią kwestii społecznej i stanowiła przedmiot intensywnego nauczania Kościoła od czasów Leona XIII. Na szczelbu Stolicy Apostolskiej ośrodkiem koordynującym działania Kościoła w tej dziedzinie jest Papieska Komisja *Iustitia et Pax*. W jej skład wchodzi osoby świeckie i duchowne. Zadaniem komisji jest również przekazywanie nauki Kościoła i koordynowanie jego działań zmierzających do szerzenia sprawiedliwości i wprowadzania pokoju w świecie.

Praca w nauczaniu Jana Pawła II jest ujęta pod kątem jej ludzkiej wartości i związanego z nią społecznego porządku moralnego. Papież rzadko mówi wprost na temat współpracy duchownych i świeckich w głoszeniu Ewangelii w tej materii. Współdziałanie to narzuca jednak soborowa i zarazem papieska wizja Kościoła, wezwanego do kształtowania duchowości pracy. Umożliwi ona człowiekowi zbliżenie się przez pracę do Boga, uczestniczenie w Jego planach stwórczych względem świata i stawanie się podmiotem prorockiej, kapłańskiej i królewskiej funkcji Chrystusa (LE 24).

Rozwój przemysłu przyczynił się do pojawienia się obok problematyki pracy kwestii ekologicznej. Ochrona świata stworzonego należy do zadań misyjnych Kościoła. Również w tę dziedzinę ludzkiej działalności należy wprowadzać światło Ewangelii (RMi 37). Nauczanie Jana Pawła II, jak zauważają teologowie, także w tej kwestii na pierwsze miejsce wysuwa aspekt moralny i odniesienie do człowieka, a dopiero potem kwestie techniczne (zob. CA 38)⁴¹. Człowiek jest zobowiązany do panowania nad światem w sposób rozumny i z miłością. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności wymaga w pierwszej

⁴¹ M. Ostrowski, *Zaangażowanie katolików świeckich na polu ekologii*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 2, Lublin 2000, s. 543-544.

kolejności wychowania proekologicznego⁴². Jan Paweł II na pierwszym miejscu wymieniał rodzinę, a potem Kościół, instytucje religijne, organizacje rządowe i pozarządowe, a nawet wszystkich tworzących społeczeństwa, jako odpowiedzialnych za to zadanie⁴³.

4. *Rozwój kultury*

Kultura, stanowiąc kolejny obszar rzeczywistości ziemskiej, otoczona jest troską duszpasterską Kościoła. Jan Paweł II od początku swego pontyfikatu zwracał uwagę na rolę kultury jako wspólnego dobra każdego ludu, dla wzrostu i rozwoju ludzkiej godności oraz realizacji powołania (ChL 44), a także na potrzebę dialogu Kościoła z kulturą i jego decydującego znaczenia dla przyszłości wszystkich ludzi⁴⁴. Według teologów, jeszcze ściślejsze związanie kultury z osobą człowieka stanowi rys charakterystyczny pontyfikatu Jana Pawła II⁴⁵. Traktowana jest ona przede wszystkim w kategoriach możliwości osobowego rozwoju człowieka niż w kategoriach produkcji i konsumpcji⁴⁶.

Aby umożliwić lepsze poznanie kultur, a przez to ewangelizację i inkulturację wiary, w 1982 roku powołano do istnienia Papieską Radę do spraw Kultury⁴⁷, a w 1993 roku włączono do niej Papieską Radę do spraw Dialogu z Niewierzącymi⁴⁸. Celem powyższej rady jest między innymi wspieranie dialogu kultur, koordynowanie współpracy instytucji kulturalnych związanych ze Stolicą Apostolską, współpraca z międzynarodowymi organizacjami katolickimi⁴⁹. Do jej zadań należy także prowadzenie badań nad problemem

⁴² Jan Paweł II, Przemówienie *Troska o przyrodę* (11.07.1993), „L'Osservatore Romano” 14(1993) nr 10, s. 60.

⁴³ Tenże, Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju (1990) *Pokój z Bogiem Stwórcą, pokój z całym stworzeniem* (8.12.1989), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, s. 112, nr 13.

⁴⁴ Tenże, Przemówienie *Nauka w kontekście kultury* (29.10.1990), „L'Osservatore Romano” 11(1990) nr 10-11, s. 15.

⁴⁵ J. Kowalski, *Chrześcijańin a kultura w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Anacleta Cracoviensia” 20(1988), s. 199-200.

⁴⁶ A. Lewek, *Ewangelizacja a kultura*, „Ateneum Kapłańskie” 75(1983) z. 1, s. 77.

⁴⁷ Jan Paweł II, *List do kardynała sekretarza stanu* (20.05.1982), „L'Osservatore Romano” 3(1982) nr 5, s. 25-26.

⁴⁸ Tenże, *Motu proprio Inde a pontificatus* (25.03.1993), „L'Osservatore Romano” 14(1993) nr 8-9, s. 4.

⁴⁹ E. Weron, *Papieska Rada do Spraw Kultury*, „Collectanea Theologica” 56(1986) f. 1, s. 109-110.

niewiary, aby dostarczać środków, które będą wsparciem dla wspólnoty Kościoła w głoszeniu Ewangelii w kulturach dotąd zamkniętych na jej prawdę⁵⁰. Współpracujący w radzie świeccy i duchowni stają się w ten sposób głosem Stolicy Apostolskiej na rozmaitych „areopagach” współczesnej kultury i podtrzymują dialog z ludźmi tworzącymi kulturę⁵¹. Podobną funkcję odnawiania kultur ma do spełnienia Papieska Rada do spraw Świeckich⁵².

Osoby świeckie mają do odegrania szczególną rolę w głoszeniu Ewangelii w miejscach nazywanych uprzywilejowanymi dla rozwoju współczesnej kultury. Jan Paweł II wymieniał szkoły, uniwersytety i ośrodki badań oraz miejsca refleksji humanistycznej jako obszary wymagające oczyszczenia z elementów zagrażających kulturom i kulturze człowieka oraz przepajania ich duchem Ewangelii i wiary (ChL 44)⁵³.

5. Środki społecznego przekazu

W swoim nauczaniu Jan Paweł II wiele miejsca poświęcał środkom społecznego przekazu. Stanowią one sprzymierzeńca i narzędzie ewangelicznego przekazu i jednocześnie tworzą „nową kulturę”, domagającą się światła Ewangelii (RMi 37). Cała działalność środków społecznego przekazu winna być ukierunkowana na człowieka. Mass media powinny przyczyniać się do rozwoju takiej kultury, która umożliwi spotkanie z wiarą⁵⁴. Wyrazem doceniania roli mass mediów oraz potrzeby i możliwości współpracy duchownych i świeckich na ich terenie, było przekształcenie w 1989 roku powołanej przez Pawła VI Papieskiej Komisji Środków Społecznego Przekazu w Papieską Radę do spraw Środków Społecznego Przekazu. Jej zadaniem jest pobudzanie chrześcijan do

⁵⁰ Jan Paweł II, Przemówienie *Znaczenie kultury dla człowieka, społeczeństwa i ewangelizacji* (16.03.2002), „L'Osservatore Romano” 23(2002) nr 6, s. 25-26.

⁵¹ Tenże, Przemówienie *Idźcie na „areopagi” współczesnej kultury* (14.05.2002), „L'Osservatore Romano” 23(2002) nr 7-8, s. 10.

⁵² Tenże, Przemówienie *Być tam, gdzie decyduje się przyszłość człowieka* (5.10.1981), „L'Osservatore Romano” 2(1981) nr 10, s. 16.

⁵³ Według Jana Pawła II, pojęcie „kultura” ma charakter uniwersalny i dotyczy wszystkich zjawisk na świecie. Pojęcie „kultury” odnosi się do poszczególnych narodów i społeczności. Zob. Jan Paweł II, *Orędzie na Światową Konferencję poświęconą polityce kulturalnej* (24.06.1982), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1998, s. 658-660.

⁵⁴ Tenże, *Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, Środki społecznego przekazu pomostem pomiędzy wiarą i kulturą* (24.05.1984), w: *Orędzia Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, s. 224, nr 4.

udziału w świecie mass mediów i ukazywanie zasad, jakimi powinni się kierować. Szybkie zmiany zachodzące w formach przekazu sprawiają, że działalność tej rady i jej wskazania stają się bardzo pomocne zarówno dla świeckich, jak i pasterzy⁵⁵.

Świeccy i duchowni mogą współpracować w głoszeniu Dobrej Nowiny poprzez tworzenie i działalność w rozgłośniach radiowych i telewizyjnych, prasie, Internecie, teatrze. Nie można lekceważyć możliwości informacyjnych i ewangelizacyjnych, jakie daje Internet i publikacje multimedialne. Współpraca powinna obejmować wszystkie szczeble struktury Kościoła, rozpoczynając od parafii (EE 63; por. ChL 44)⁵⁶. Jan Paweł II dawał przykład takiej współpracy przez stały kontakt z Ośrodkami Telewizji i Radia Watykańskiego, redakcją „L'Osservatore Romano” czy innymi dziennikarzami przekazującymi treść nauczania papieskiego oraz relacjonującymi jego pielgrzymki. W ten sposób jego pontyfikat i przesłanie stały się czytelnym znakiem w ewangelizacji.

Współpraca świeckich duchownych w głoszeniu Ewangelii poprzez środki społecznego przekazu oznacza także ewangelizację samych mediów. Dokonuje się to przez formację sumień osób odpowiedzialnych za środki przekazu, krzewienie idei służby i standardów uczciwości oraz ukazywanie im zasad, których podstawą jest wierność prawdzie o godności ludzkiego życia i ostatecznym powołaniu do życia z Bogiem⁵⁷.

6. Świat sztuki

Ewangelizacja kultury nie może pomijać świata sztuki, literatury, muzyki, malarstwa, rzeźby i architektury (EE 60). Uważa się, że podkreślanie zadań apostołskich oraz roli artystów w kształtowaniu ludzkiej kultury należało do specyficznych cech pontyfikatu Jana Pawła II⁵⁸. Kościół potrzebuje ich, aby

⁵⁵ Tenże, Przemówienie *Kościół a kultura medialna* (16.03.2001), „L'Osservatore Romano” 22(2001) nr 5, s. 25.

⁵⁶ Tenże, Przemówienie *Biskupi Polscy z wizytą „Ad limina apostolorum”. Odnowa człowieka i społeczeństwa dokonuje się za sprawą odnowy sumień* (14.02.1998), w: *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1999, s. 228.

⁵⁷ Tenże, Przemówienie *Prawdziwi chrześcijanie i znakomici dziennikarze* (4.06.2000), „L'Osservatore Romano” 21(2000) nr 7-8, s. 30; tenże, Przemówienie *Ewangelizacja przez środki społecznego przekazu* (7.03.1996), „L'Osservatore Romano” 17(1996) nr 6, s. 29.

⁵⁸ D. Lipiec, *Katolicy świeccy podmiotem apostołstwa w dziedzinie kultury w świetle nauczania Jana Pawła II*, „Studia Teologiczne Białystok, Drohiczyn, Łomża” 18(2000), s. 257.

rzeczywistość duchowa, nie tracąc swego przesłania, stawała się widzialna i pociągająca⁵⁹. Jan Paweł II zachęcał do owocnej współpracy między sztuką a Kościołem. Wyrazem tego jest działalność Papieskiej Komisji do spraw Kościelnych Dóbr Kultury oraz Akademii Papieskich, które przyczyniają się do owocnej konfrontacji między kulturami na płaszczyźnie sztuki i szerzenia humanizmu chrześcijańskiego⁶⁰.

Również działalność duszpasterska Kościoła jest organicznie związana z posiadanymi dobrami kultury. Poprzez literaturę i sztuki plastyczne wyjaśnienia i przekazuje znaczenie symboliczne. Muzyką umacnia wiarę i pozwala ją głębiej przeżyć. Dzięki dziełom architektów może gromadzić wiernych, by sprawować liturgię, i głosić Ewangelię⁶¹. Jednocześnie Kościół przez duchownych wspiera artystów, pomaga uczynić z Bożego słowa inspirację dla życia i twórczości. Wyrazem takiej łączności są duszpasterstwa środowisk twórczych oraz wspólne organizowanie choćby „tygodni kultury chrześcijańskiej”⁶².

Zakończenie

Nowa ewangelizacja, w której różne formy głoszenia słowa Bożego stanowią istotną rolę, powinna objąć wszystkie dziedziny ludzkiego życia. Rzeczywistość doczesna stanowi obszar wielki i zróżnicowany, stąd niełatwo ująć wszystkie obszary, które Kościół pragnie oświetlić blaskiem Ewangelii. Zadanie to stoi przede wszystkim przed osobami świeckimi⁶³. Może ono zostać zrealizowane pod warunkiem zgodności głoszonych przez nich prawd ze świadectwem życia osobistego, rodzinnego i społecznego (ChL 34). Aby istniejący często rozłam przezwyciężyć i pobudzić do aktywnego włączania się w misję

⁵⁹ Jan Paweł II, *List do artystów* (4.04.1999), „L'Osservatore Romano” 20(1999) nr 5-6, s. 9, nr 12; zob. tenże, Homilia *Religijny wymiar sztuki* (20.05.1985), „L'Osservatore Romano” 6(1985) nr nadzwyczajny II, s. 36-37.

⁶⁰ Zob. tenże, Przemówienie *Kościół potrzebuje sztuki, aby głosić orędzie Ewangelii* (19.10.2003), „L'Osservatore Romano” 24(2003) nr 1, s. 34; tenże, Przemówienie *Boże piękno w dziełach człowieka* (9.11.2004), „L'Osservatore Romano” 26(2005) nr 2, s. 42-43.

⁶¹ Tenże, *List do artystów*, nr 12.

⁶² Tenże, *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w Kościele Świętego Krzyża* (13.06.1987), w: *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1999, nr 7, s. 505-506.

⁶³ Tenże, Przemówienie *Powinniście uobecnić Kościół we wszystkich dziedzinach ludzkiej działalności* (12.06.1982), „L'Osservatore Romano” 3(1982) nr 5, s. 5.

Kościół, potrzeba wiernej współpracy duchownych; osób, które udziela z skarbcza Kościoła wsparcia poprzez głoszenie słowa Bożego i sprawowanie sakramentów⁶⁴. Promocja osób świeckich i podkreślanie przez Jana Pawła II ich roli w ewangelizacji świata nie oznacza jednak umniejszania potrzeby powołań kapłańskich i roli osób duchownych. Powołania do kapłaństwa są bowiem wyrazem zaangażowania świeckich, a posługa osób duchownych nigdy nie może zostać zastąpiona⁶⁵.

COOPERATION OF THE CLERGY AND LAITY IN THE CHURCH'S PROPHETIC MISSION IN THE LIGHT OF THE TEACHING OF JOHN PAUL II

Summary

All members of the people of God are the subject of the redemptive mission of the Church. The clergymen and lay people are for one another partners and collaborators, and according to Pope John Paul II, their vocations are assigned to each other and complement each other. Cooperation between the clergy and the laity takes place, inter alia, on the level of transmission and strengthening of faith. Among the forms of teaching Christianity one can enumerate the preaching, catechesis and any Christian teaching. The official form of spreading the word of God is preaching, which appertains to the clergy. The domain of the laity is evangelisation of the earthly reality, among others through commitment to the defence and promotion of human life, in politics, the socio-economic life, culture, science, art, social media.

⁶⁴ Tenże, Przemówienie *Potrzeba zrozumienia, pojednania i braterskiej miłości. Świeccy misjonarze w świecie* (29.01.2002), „L'Osservatore Romano” 23(2002) nr 4, s. 26.

⁶⁵ J. Michalik, *Współpraca kapłana z wiernymi w realizacji zadań Kościoła w świecie*, „Ateneum Kapłańskie” 72(1980) z. 3, s. 362.